

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Is dat waar?

**De vaders hebben zure druiven
gegeten en de tanden der kinderen
zijn slee geworden.**

Ezechiël 18

Ons geslacht voelt zich in velerlei opzicht met kwade erfenissen van het verleden opgescheept. Op politiek gebied, op maatschappelijk terrein, in het kerkelijke. Veel ellende wordt ervaren als vrucht van zaad, dat al vroeger is uitgestrooid. De hele wereld hangt de dreiging van een atoomoorlog boven het hoofd. Onze generatie groeit op in een wereld, die in twee helften uiteen gekloofd ligt. De Duitsers hebben een gescheurd vaderland. Wat ons betreft, wij trekken ons vooral de gescheurdheid der kerk aan.

Dat zijn allemaal dingen, waarvan oorzaak en oorsprong in het verleden liggen. Het zijn erfenissen. En hoe verder de geschiedenis voortschrijdt, des te somberder kleur nemen al die erfenissen aan. 't Is alsof we met z'n allen een donkere tunnel binnenlopen, die steeds smaller en smaller wordt en aan het eind is daar onontwijkbaar de grote catastrofe, waarin de geschiedenis vreselijk wraak neemt over alle fouten en zonden, die in het verleden zijn gemaakt. Die fouten zijn niet gestraft en geboet direct nadat ze gemaakt zijn, neen, het is alsof ze door een onaandoenlijk, elektronisch brein geregistreerd zijn: aan het eind drukt iemand op de knop en daar ligt vóór ons het totale schuldbedrag, dat ineens moet worden betaald.

En lijkt het er niet op, of uitgerekend wij het geslacht zijn, waaraan deze rekening zonder uitstel van betaling gepresenteerd wordt? Twee wereldoorlogen liggen achter ons in het jongste verleden en wat hangt ons nog boven het hoofd? In het kerkelijke volgen de jaartallen der afspitsingen elkaar steeds sneller op. Waar loopt dat op uit?

Verhaal op de genen, die de fouten van het verleden gemaakt hebben, is er niet. Die mensen zijn gestorven en begraven, de meesten in vrede en welvaart. Zij hebben overbesteed op het crediet der geschiedenis, ze hebben schulden gemaakt. Ze hebben misschien wat rente betaald, maar in vergelijking met wat onze eeuw te boeten geeft, mag dat geen naam hebben. Het faillissement hebben zij in ieder geval niet meegemaakt. Dat schijnt ons boven het hoofd te hangen. Zoals het spreekwoord zegt: het eind draagt de lasten.

Zo ruikt de nu opgroeiende generatie aan de ketens, waarmee ze aan het voorgeslacht zit vastgeklonken. Ze voelt zich in de ban der geschiedenis. Ze wil zich daarvan bevrijden, maar tegelijk beseft zij, dat dit niet kan. In het verleden ligt nu eenmaal het heden en aangezien dit heden zo miserabel is, leeft er bij de moderne mens een diepe haat tegen het verleden.

Dit levensgevoel is modern en toch nieuw. Ezechiël heeft het reeds gekend. Zijn tijd vertoont sterke gelijkenis met de onze. Het was ook een eindtijd. Jeruzalem was verwoest, de jodese bevolking voor 't grootste deel in ballingschap. De meinige overgeblevenen in het land morden om hun lot. Ze hadden een spreekwoord, waarin zij al hun gal uitspuwden: de vaders hebben zure druiven gegeten en de kinderen hebben stroeve tanden gekregen. Dit spreekwoord ruikt naar Palestina met z'n wijncultuur, maar ook wij zouden het nog kunnen gebruiken. Zure druiven geven stroeve tanden, maar alleen bij degenen, die

ze eet. De vaders eten en de kinderen stroeve tanden krijgen, dat is ongerijmd. Maar om die ongerijmdheid gaat het nu juist. Verderop in dit hoofdstuk lezen we het verwijt van het volk: de weg des Heren is niet recht. Dat wilden de mensen met dit spreekwoord zeggen. De Here God is unfair. Het voorgeslacht heeft verkeerd gedaan en God laat er ons voor opdraaien.

Op dit wrange woord gaat de Here nu in door zijn profeet. „Hoe komt gij er bij, dit spreekwoord in Israël te gebruiken?“ De Here ergert zich blijkbaar aan dit cynische mopje en Hij bezweert Israël het niet meer te bezigen.

Maar waarom dit strenge verbod? Zegt de Here zelf zakelijk niet iets dergelijks in het tweede gebod? We lezen daar, dat Hij de zonden der vaders bezoekt aan de kinderen, aan het derde en het vierde geslacht dergenen die Hem haten.

Toch is dit niet hetzelfde. God spreekt tot onze waarschuwing in het tweede gebod van onze verantwoordelijkheid ten opzichte van de geslachten die komen. Door te zondigen gaan we onze kinderen voor op een weg, waarop ze ons zo licht volgen. Vooral bij de zonde van de eigenwillige godsdienst, waarover het in het tweede gebod gaat, zien we dat gebeuren. De zonde van Jerobeam b.v., de dienst der kalveren, loopt als een scharlaken draad door heel de geschiedenis van het noordelijk tien-stammen-rijk. Alle koningen van dat rijk zijn de weg van vader Jerobeam opgegaan. Hier zien we de geweldige samengang der geslachten: wat God in de vaders laakt, kan Hij in de kinderen niet prijzen. Hij bezoekt de zonden der vaders aan de kinderen, die Hem haten, d.w.z. aan de kinderen, die in het spoor der vaders getreden zijn.

Zo kan ook in de Klaagliederen (5 : 7) gezegd worden: „Onze vaders hebben gezondigd, zij zijn niet meer. Wij dragen hun ongerechtigheden“. Dit woord komt uit dezelfde tijd en dezelfde omgeving als dat synische spreekwoord, maar het mist de murmurerende toon. Hier wordt de ontzettende schuldverbondenheid met de vaders beleden. Niet: onze vaders hebben gezondigd en wij gaan vrij uit, maar: onze vaders hebben gezondigd en wij zijn op hun weg voortgegaan en daarom dragen wij hun ongerechtigheden. Zie vs 16: „wee ons, dat wij gezondigd hebben!“

Maar dat wil niet zeggen, dat de Here de kinderen zo zeer in het licht der vaders beziet, dat ze eenvoudig de kans niet krijgen om het anders, beter te doen dan zij. Ez. 18 brengt ons het rijke evangelie, dat God voor elke generatie weer een nieuw heden der genadeschept. Dat is nu het onverwachte bij onze hemelse Vader. Enerzijds zegt Hij tot zijn volk: denk er om, als u zondigt, dan sleept u uw kinderen mee op het verkeerde pad en dan moet Ik uw kinderen er op aankijken. Maar zondigen dan de vaders en slepen ze hun kinderen mee, dan blijkt, dat Hij ten diepste zijn houding toch niet laat bepalen door wat mensen doen. Zeker, dan is daar wel het oordeel, maar in dat oordeel is Hij barmhartig; „in de toorn denkt Hij aan ontfermen“, Hab. 3 : 2.

Om hier nog even op door te gaan: bekend is het woord uit de Spreuken (1 : 26), waar de Wijsheid zegt: „daarom zal ik ook lachen om uw verderf; ik zal spotten, wanneer uw verschrikking komen zal“. Maar weet u één plaats uit de Schriften te noemen, waar God

inderdaad lacht en spot met de schrik, die over de mensen gekomen is? 't Is waar, eens zal de Here lachen. Maar dat zal zijn, wanneer het heden der genade verstreken is. Zolang dat heden duurt, keert God zich in mededogen naar de zondaar en steekt Hij hem de reddende hand toe. Hij heeft immers, zegt de profeet, geen lust in de dood van de zondaar. Hij staat niet terzijde zich in de handen te wrijven, omdat al zijn bedreigingen toch maar precies uitkomen zoals Hij ze voorzegt heeft.

Inderdaad kent de geschiedenis periodes van kennelijke toornontlading Gods. We zien dan met onsteltenis Gods majesteit bezig vele zonden der vaders te bezoeken aan de kinderen. Maar betekent dit, dat er in de historie periodiek een geslacht optreedt, waarmee God alleen in toorn handelt; een geslacht, dat niets te zien krijgt van Gods genade; een geslacht, waarmee de Here de rekeningen der geschiedenis vereffent?

Neen, in zulke tijden klimmen Gods liefde en barmhartigheid tot ongekeerde hoogte. Het aanbod van genade is dan zo indringend, zo aanhoudend, zo verregaand, dat wie het aangrijpt en zich bekeert, een belofte van leven ontvangt, zo rijk als geen sterveling bedenken kan. In tijden, dat God toornt, blijkt het duidelijkst, dat Hij niet wil toornen. De Here heeft geen lust in de dood van de zondaar, maar daarin, dat hij zich bekere en leve. Let er op, dat dit stralende woord gesproken wordt juist in de zeer donkere tijd van de ballingschap.

Het geslacht der ballingschap en onze generatie staan dan ook helemaal niet achteraan bij de uitdeling der genade. De profeet verkondigt hier de gelijkheid der geslachten voor God. Alle zielen, alle personen, zijn van Mij. Zowel de ziel van de vader als die van de zoon, zijn van Mij. De ziel, die zondigt, die zal sterven en de ziel, die zich bekeert, die zal leven.

Deze gelijkheid der generaties voor God is er dank zij Jezus Christus. Omdat Hij de zonden der vaders zowel als die der kinderen gedragen heeft, daarom kan de Here in tijden van toernerupties zijn genade zo heerlijk te voorschijn laten treden, zodat de schijn van ongelijkheid vervalst.

Dat wil niet zeggen, dat voor wie de genade Gods in zo'n herfsttij der geschiedenis aangrijpt, de storm zich legt en het tumult verstilt. We moeten als nieuwtestamentische kerk zeer voorzichtig zijn met het in 't vooruitzicht stellen van b.v. nationale welvaart bij een volksbekering. Daar weten we eenvoudig niets van. Maar wel is daar de belofte van leven. Leven, dat uitgrijpt boven al wat dit leven te bieden heeft. Leven, dat is: gemeenschap met God. Dit leven is ruimschoots opgewassen tegen het teisterend geweld van Gods oordelen. Het is bestand tegen de schrik van rondom, tegen de paniek, tegen al het angstaanjagende en zenuwslopende.

Zo heeft de kerk vandaag aan haar tijdgenoten, God zij dank, meer te zeggen dan „dat komt er nu van“. Juist vandaag mag zij de ruimte en het royale van Gods vergevende liefde beklemtonen. De kwade erfenissen uit het verleden zijn er wel, maar we behoeven er de tragische kant niet mee op te gaan. Er is geen ban der geschiedenis. Wij kunnen ons door bekering vrijmaken van de schuld van het verleden. Daarin heeft de Here lust. Hij verlangt er naar onze generatie genadig te zijn.

Wageningen.

H. de Jong.

Het wonder der prediking

Christus blijft spreken — door de prediking

Toen Jezus nog op aarde was trad Hij met de mensen in contact door middel van zijn Geest en woord. Hij schonk hun door zijn Geest en woord de vergeving der zonden, de vernieuwing van het leven, kortom: het volle heil. We kunnen het ook zo, en nog beter zeggen. Christus schonk door zijn Geest en woord Zichzelf weg aan allen die Hem hoorden.

Onze Heiland heeft daarop nadrukkelijk gewezen in de bekende rede uit Joh. VI. Hij verklaarde daarin dat het de Geest is die levend maakt, dat de Geest bewerkt dat Hij in de zijnen is en de zijnen in Hem zijn. En om deze uitspraak verduidelijkend en konkretiserend te doen zijn voegde Hij daaraan toe: de **woorden** die Ik spreek, die zijn Geest en leven.

Zo lang Jezus op aarde vertoefde sprak Hij de woorden waarop Hij toen doelde „zelf”. Dat wil zeggen: Hij sprak ze als een in Palestina rondtrekkend, voor ieder waarneembaar mens. De discipelen en alle anderen hoorden Christus' woorden terwijl die uit zijn — echt menselijke — mond op hen af kwamen. De Heiland sprak ze evenwel uit met de „macht”, die de Vader Hem gegeven had. Hij leerde hen, zo lezen we, niet als hun Schriftgeleerden maar als een gezeghebbende. Zelfs zij die niet tot zijn discipelen behoorden, beseften iets van de bovenaardse kracht waarmee Jezus woorden geladen waren. Zij riepen soms in verbazing, ja zelfs met ontzetting uit: Nooit heeft iemand zo gesproken als deze mens.

Dit directe spreken van de Heiland in menselijke taal tot zijn discipelen en tot allen die naar Hem wilden luisteren hield, zoals vanzelf spreekt, op toen Hij naar de hemel voer. Tegelijk met het Hem kennen „in het vlees” nam ook het Hem horen „in het vlees” een eind. Maar de verheerlijkte Christus wilde zijn verlossingswerk, dat zich altijd door concentreert in het zichzelf als de volkomen Zaligmaar geven aan zijn volk, ook na zijn hemelvaart, precies als daarvoor, toch door zijn Geest en woord volbrengen. Al zou Hij als mens van deze aarde weggaan, Hij wilde daarop toch zijn woord, zijn „heilrijk woord”, blijven spreken met onverminderde kracht en met onveranderd effect. Hij zou dat doen in heel de wereld. En Hij zou daarmee doorgaan tot aan de voleiding der eeuwen.

Speciaal ook om dat eigen woord van Hem blijvend te laten uitgaan in de wereld heeft de Heiland toen Hij naar de hemel was gevaren, zijn Geest in zijn discipelen uitgestort. Meermalen verklaarde de Here Christus uitdrukkelijk, dat Hij vooral ook met 't oog op dat doorgaande spreken van Hem hun de Geest, de andere Trooster, zou zenden. Hij verzekerde zijn apostelen immers, dat deze Trooster, die de Vader hun zenden zou in zijn Naam — die Hij ook zelf zenden zou van de Vader — hen alles zou leren, hun alles zou te binnen brengen wat Hij gezegd had. Die Trooster — Jezus noemde Hem ook de Geest der waarheid — zou van Christus getuigen. Wat Hij sprak zou Hij namelijk niet uit zichzelf nemen. Neen, Hij zou spreken al wat Hij van Christus gehoord had. Die Trooster zou zo Christus verheerlijken, want al wat Hij spreken zou, zou Hij uit Christus nemen en het aan diens discipelen verkondigen.

Wanneer dan op de grote Pinksterdag de Heilige Geest wordt uitgestort zien we onmiddellijk en in volle luister de vervulling van deze beloften van Christus. Want de apostelen, die tot op die dag in alle talen over Christus hadden gezwezen treden dan onbevreesd onder het volk naar voren en prediken in alle talen klaar en krachtig het evangelie van Jezus Christus. Wat de apostelen zeggen — Petrus voorop — is van het begin tot het eind het woord van de Meester. Maar — het is tegelijk ook het woord van de Heilige Geest. Die had de pinksterboodschap, welke door Petrus werd verkondigd „uit Christus” genomen en de apostelen indachtig gemaakt. Het was ook de Heilige Geest die dat evangelie midden in de tempel onvervaard door de apostelen deed uitroepen. Het was door een „bijzondere werking” van die Geest, dat Petrus

de boodschap van Jezus Christus, zijn pinksterboodschap aan Israël en aan heel de wereld, luide uitriep. De boodschap, die haar hoogtepunt bereikte in het machtige woord waarin het volle heil der wereld was vervat: **Daarom moet het ganse huis Israël weten, dat God Hem en tot Heer en tot Christus gemaakt heeft, namelijk deze Jezus, die gij gekruisigd hebt.**

Het is van groot belang scherp acht te geven op het typische karakter van het spreken van Christus door middel van de prediking van de apostelen op en na de grote Pinksterdag. Want alleen dan krijgen we een goede kijk op het werk van de Christus, op zijn verlossingswerk, zoals Hij dat sinds die Pinksterdag in de nieuwe bedeling volbrengt.

Als Petrus en met hem de andere apostelen eerst in Jeruzalem en straks in heel de wereld de blijmare brengen van de verlossing der wereld door Jezus Christus, is wat zij zeggen uiteraard en in de eerste plaats ten volle hun eigen woord. Want het komt echt uit hun hart. En het wordt gesproken met hun mond. Bovenal: het vertolkt wat voor hen het fundament, de kracht, het licht van hun leven is. Apostelen zijn geen grammofonplaten of bandrecorders.

Maar het woord dat deze mannen zo spreken is ook en nog veel meer het woord van de Heilige Geest! Want het is de Heilige Geest die dit woord in hun harten indroeg, het hun blijvend indachtig maakte, het in hen tot heerschappij bracht, hen daardoor reinigde en vernieuwde, zo tot nieuwe mensen maakte en het hen daarna deed verkondigen. Maar — en dat vooral mag geen ogenblik worden vergeten — dat door de apostelen gepredikte woord is **bovenal het eigen woord van Jezus Christus die gekruisigd werd, opstond en nu in de hemel troont.** Het is zijn heilswoord waarmee Hij op de Pinksterdag eerst tot Israël komt en daarna door heel de wereld zal trekken om die te zegenen. Namelijk zo, dat Hij zich in dat heilswoord ten volle en effectief openbaart als de verzoening van de zonde der gehele wereld en als de volkomen verlossing van het leven.

Maar met het bovenstaande is evenwel nog niet alles gezegd over het ononderbroken uitgaan van het woord van Jezus Christus in deze wereld. De apostelen en de anderen die de Heiland nog in het vlees hebben gezien en gehoord en gekend zijn immers ten slotte allen de weg gegaan van alle vlees. Hoe moest het toen met dat woord, met dat spreken van de Heiland? Hoe zou dat daarna tot de mensheid komen?

De Schrift wijst er nu nadrukkelijk op, dat de Here Christus ook met het oog op die nieuwe situatie — die de definitieve zou zijn, die voortduren zou tot de jongste dag — alle maatregelen nam om zijn woord toch blijvend in deze wereld te laten weerklinken. Hij heeft namelijk door dezelfde Geest, die de apostelen al wat Hij gesproken had in herinnering bracht, zijn woorden laten **opschrijven**, opdat ze op betrouwbare wijze van geslacht tot geslacht zouden worden overgeleverd. Het woord der Schriften is geen mensenwoord, zo lezen we, neen, het is van God ingegeven. Mensen door de Heilige Geest gedreven hebben het van Godswege gesproken. Het Woord Gods dat in Christus vlees werd en dat daarna als een echt mensenwoord uit zijn mond komend de mensen aangreep is ten slotte ook schrift geworden. God gaf van zijn Woord niet alleen een incarnatie (vleeswording) en een innerbatie (menselijk-woordwording) maar ook een inscripturatie (schriftwording).

De situatie ten aanzien van het woord Gods dat Hij in Christus door de Geest tot de mensen spreekt is dus thans zo, dat het ons uitsluitend en alleen door middel van de Schriften wordt toegesproken. Als wij in de Schrift lezen of uit de Schriften horen voorlezen moet het ons daarom grijpen dat dan en zo de Heilige Geest ons toespreekt en dat Deze door middel van de Schriften het oordelend, rechtvaardigend, vernieuwend en verlossend woord van Christus naar ons laat toe-

komen en daarvoor plaats in ons maakt; opdat wij door het geloof daarin de rechtvaardigheid, de heiligheid, het eeuwige leven, kortom de volkomen verlossing zouden deelachtig worden.

Nu zou men zich kunnen voorstellen, dat de Here Christus het zo beschikt had, dat de mensheid met het oog op het leren verstaan en geloven van zijn woord aan de Schriften-zonder-meer genoeg moesten hebben. Of, met andere woorden, dat de mensen uitsluitend door de eigen lectuur van de Schrift, het zelf lezen daarin, tot de kennis der waarheid, dat is tot de kennis van Hem en zijn Vader moesten komen.

Maar zo iets heeft Christus per se niet gewild. Neen, Hij heeft met de grootst mogelijke nadruk en ernst bekend gemaakt dat Hij zijn woord, zijn thans geinscriptureerd woord, tot zaligmakend — en bij verwerping daarvan ook tot verdoemend — effect wil leiden door middel van de **prediking van dat woord.**

Christus heeft niet een boek — namelijk de bijbel — uit de hemel naar de mensen toegeworpen met de opdracht: „Hier staat alles in wat ge weten moet. Daar moet ge het nu mee doen. Zoek nu daarin zelf maar uit wat Ik over de weg der zaligheid heb gezegd”. Neen, Christus heeft zeer beslist gewild dat zijn woord, zijn woord dat door middel der Schrift tot ons komt, zou **gepredikt** worden. Hij heeft per se gewild, dat dat woord door middel van de prediking ervan onder de mensen zou worden uitgedragen en op die wijze zijn verlossend, zijn zaligmakend werk zou doen.

Natuurlijk, dat is buiten kijf, dat wordt ons ook met alle klem in de Schrift voorgehouden: de Schrift moet ook **gelezen** worden. Dat kan zelfs nooit met genoeg nadruk worden gezegd! Dat is nu dan ook volledig buiten gedraging. Maar terwijl dit vast staat moeten we er toch ook de aandacht aan geven, dat Jezus Christus vóór alles door de prediking van zijn woord de mensen wil bewegen tot het geloof om hen zo te leiden tot de zaligheid en daarin zijn koninkrijk te doen komen.

Deze dominerende, ja, alles beheersende plaats van de prediking in het verlossingswerk van onze Heer Jezus Christus ontdekt men onmiddellijk als men let op het werk dat de Heiland verrichtte gedurende de tijd waarin Hij als mens op aarde vertoefde, de tijd vóór zijn hemelvaart. Het komt dan met onbetwistbare duidelijkheid op ons af, dat de prediking van het woord, van het evangelie, daarin voluit de eerste en beslissende plaats inneemt. Jezus trok rond, zo lezen we telkens, predikende het evangelie van het koninkrijk. Zeker Christus deed ook wonderen en tekenen. Die horen ook echt tot zijn werk. Die laten zien, dat in Hem bovenaardse krachten werken en dat Hij komt in de naam en met de volmacht van zijn Vader. Ze zijn ook illustratie van wat Hij predikt en leggen daar bepaalde accenten op. Ze dringen die prediking ook aan en wijzen vooral op het uiteindelijk effect daarvan, namelijk de verlossing van het ganse leven. Maar — vóór alles kwam Jezus Christus toch om te prediken. Vóór alles verkondigde Hij armen het evangelie. Christus heeft zelf eens uitdrukkelijk gezegd dat Hij speciaal, dat Hij vóór alles onze wereld was ingegaan om te prediken.

Deze prediking van het woord heeft Christus nu ook aan zijn apostelen, aan alle ambtsdragers die na hem door alle eeuwen zouden komen, ja, aan héél zijn kerk, blijvend opgedragen. Die prediking is hun eerste, hun alomvattende, hun blijvende, ja, in de grond der zaak, hun enige taak.

Reeds lang voor zijn lijden en sterven zond Jezus zijn twaalf apostelen uit met de opdracht: Gaat en predikt en zegt: het Koninkrijk der hemelen is nabij gekomen. En Hij voegde daar de geweldige woorden aan toe: Wie u ontvangt, ontvangt Mij en wie Mij ontvangt ontvangt Hem die Mij gezonden heeft. Maar niet alleen de twaalf apostelen, ook een grote groep „gewone” discipelen wordt door Christus geroepen om al predikende het land door te trekken. Ook zij moeten uitroepen: Het Koninkrijk Gods is nabij u gekomen. En ook zij horen uit Christus eigen mond: Wie naar u hoort, hoort naar Mij en wie u verwerpt ver-

werpt Mij en wie Mij verwerpt verwerpt Hem die Mij gezonden heeft.

Als Christus naar de hemel gaat bindt Hij vooraf nog weer eens, en nu definitief, zijn apostelen, en in hen de kerk uit alle volken en van alle eeuwen, het bevel om te prediken als de eerste, alles omvattende opdracht met de laatste ernst op het hart.

Als de indrukwekkende afsluiting van alles wat Jezus Christus tijdens zijn rondwandeling op aarde tot zijn discipelen had gesproken en als het grote, het alle krachten en gaven op-eisende bevel aan de kerk aller tijden, sprak Jezus vlak voor zijn hemelvaart tot zijn apostelen: Gaat dan heen, maakt al de volken tot mijn discipelen en doopt hen in de naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes en leert hen onderhouden alles wat Ik u bevolen heb. Gaat heen in de gehele wereld, verkondigt het evangelie aan de ganse schepping. Gij zult mijn getuigen zijn te Jeruzalem en geheel Judea en Samaria en tot het uiterste der aarde.

Speciaal in verband met deze grote opdracht

verzekert Christus voorts, dat Hem alle macht is gegeven in hemel en op aarde en geeft Hij de zijnen de belofte, dat Hij met hen zal zijn al de dagen, tot aan de voleinding der wereld. De apostelen en talloze na hen komende predikers hebben naar deze opdracht van de ten hemel varende Heiland gehoord. In hen brandde het vuur, de hartstocht, de zelfovergave waarvan we iets beseffen als we Paulus horen uitroepen: Wee mij, indien ik het evangelie niet verkondig.

Zo culmineert dus al het werk van de Heiland, dat Hij door de Geest verricht om zich een gemeente te vergaderen, te beschermen en te onderhouden in de prediking van zijn woord. Door die prediking rechtvaardigt, heiligt, verlost Hij haar. Door die prediking woont Hij ook in haar, vervult Hij haar met zijn genade en Geest en doet Hij haar leven in de vrede met God en de blijdschap, die alle verstand te boven gaat.

Kortom: door die prediking bewerkt Hij het, dat Hij in de zijnen leeft en de zijnen in Hem zijn.

C. V.

Een streep er onder?

n.a.v. **De Bezetting**, deel 3, door Dr. L. de Jong.
Uitg. Querido, 1963, prijs f 2,95.

I

Wanneer men dit boekje ter hand neemt, blijft men langer dan anders kijken naar het omslag, dat gevat is in de kleuren zwart en geel. de kleur van de Davidster en de kleur van de nacht: nacht zonder dageraad voor dat oude vrouwtje dat ons met angstige ogen aanstaart. Klaagt ze óns ook aan?

Met ontzetting overdenkt men wat er over Europa gekomen is, en wat we niet vergeten mogen, wat we werkelijk kennen moeten, zonder in de abtactie: de Jodenvervolging te vluchten, en over te gaan tot de orde van de dag. „De geschiedenis vermaant” was de titel van de tentoonstelling die in 1960 in Duitsland gehouden is en wier organisator daarna dat vreselijke boek in zijn land liet verschijnen: „De gele Ster”). Wie dat leest en bekijkt, nu, zoveel jaren later, kan niet direct zijn weg vervolgen, maar vraagt zich af, hoe dit mogelijk is geweest. Is het wonder, dat het humanisme in de crisis gekomen is, en de Tweede Wereldoorlog wel grondig een eind gemaakt heeft aan de optimistische mensbeschouwing? Maar gaat de christenheid vrij uit? Gaan wij vrijuit? Heeft niet één van onze dichters deze klacht geuit:

Waar eenmaal de engel des doods
langs de nachtelijke muren schreed
om te vrijwaren alles waar joods
het bloed aan de deurposten kleefde -
sluipen thans door den kreunenden nacht
hyena's en jakhalzen rond
in het schroeiende spoor van de dood;
en de brandende stad van de nacht
rookt het bloed van den Jood.

Alles is immers beter dan dit!
zou ons hart niet moeten vergaan
van wroeging en schaamte, dat dit
ongestraft kan bestaan?
want geen onzer heeft iets gedaan
om met zijn bestaan te bezweren,
dat er bloed aan de handen klit
en het tuig uit de onderwereld
de vulcanische tronen bezit.

Dit is de kreet van Marsman uit 1939³⁾, het jaar waarin de vulkaan zijn misdadige lavastroom over heel Europa laat stromen, en met zich voert, wat ik de Joodse historicus Presser zal laten zeggen: „Met wat nu volgt heb ik gewacht, maar ik moet het eindelijk uitspreken: wat onze tijd wel eeuwen en eeuwen als een onuitwisbaar brandmerk zal blijven dragen is zijn grootste schande: de afslachting van zes miljoen Joden, grotendeels als vee naar de gaskamer gevoerd. Barbaarsheid is van alle tijden, maar onze tijd van wetenschap, van systematiek en efficiëncy mag prat gaan op de meest helse, die kan bestaan, de wetenschappelijke, systematische, efficiënte

barbaarsheid. Met de grootste Jodenvervolging van een aan Jodenvervolgingen niet bepaald arme geschiedenis mag deze periode (1914-1954) voor de rechterstoel der geschiedenis treden.”³⁾

WESTERBORK

O Westerbork, o Westerbork,
Je was nog kort geleën
In Drente een vergeten dorp —
Nu kent je iedereen.
Veel gingen er naar Westerbork
Te werken in het veld.
Maar wat er kwam na Westerbork
Heeft niemand nog verteld.

Vanmorgen zag ik een transport,
Vannacht droomd' ik ervan,
Omdat ik dit, hoe oud ik word,
Nooit meer vergeten kan.
Want op het Amsterdamsch station
Zag ik, vanmorgen vroeg,
Dat de politie langs 't perron
Menschen als beesten joeg.

En ik zag midden in die troep
Die strompelde en viel,
Een man die in een dekentje
Een heel klein kindje hield...
Zo gingen zij naar Westerbork,
En dit weet ieder wel:
Achter de hei van Westerbork
Ligt enkel nog de hel.

Toen, door het dekentje van blauw,
dacht ik opeens weer aan
Mijn buurman, aan zijn kind en vrouw
En hoe zij moesten gaan...
Ze werden naar het kamp gebracht,
Toen het nog pas begon,
Ze moesten midden in den nacht
Zich melden aan 't station.

Zij wisten nog niet hoe het was,
Het was pas in 't begin.
Ze liepen nog met zak en tasch,
en alles zat er in:
Papier, een inktpot en een pen,
Een trui voor weer en wind,
werklaarzen, vitamines en
Wat speelgoed voor het kind...

Dat kleine kind — het was voor mij
Het liefste wat ik zag,
Want altijd als hij langs kwam, zei
Hij lachend mij gedag.
En toen die nacht zich achter hem
De deur sloot met een slag,
Hoorde ik nog zijn ijle stem
Door 't donker roepen: „Dag!”

Terwille van dit kleine lam,
Zijn lach, zijn lief gezicht,
Zijn stemmetje dat afscheid nam,
heb ik dit lied gedicht.
Hij ging ook mee naar Westerbork...
Nu is 't of hij roept:
Om wat ik leed in Westerbork
Moet Hitler zijn vervloekt.

Uit het Geuzenliedboek 1940-1945,
p. 66/67.

Zes miljoen Joden. Als we dat getal lezen, denken we onwillekeurig aan de man die juist berecht was toen Dr. De Jong zijn televisie-uitzending verzorgde: Adolf Eichmann. In al z'n weerzinwekkendheid is tijdens dat proces in Jeruzalem het lijden van de Joden bekend geworden, want de openbare aanklager Hausner heeft niet nagelaten nog eenmaal de periode van het nazibewind de revue te laten passeren. Met dit proces wordt de nazitijd voorgoed begraven, schrijft Mulisch, maar zo is het toch niet!⁴⁾ Een groot aantal processen zal nog de aandacht van de wereld vragen.⁵⁾

De foto van Adolf Eichmann vindt u ook in dit boekje, want hij toch heeft met angstwekkende grondigheid het bevel van zijn führer opgevolgd, als hoofd van het Amt für Jüdische Auswanderung in Berlijn, het bureau dat Mulisch in 1961 gaat opzoeken. Vandaaruit liepen de draden naar alle bezette gebieden, ook naar Den Haag, waar Rauter, Harster en de onlangs opgespoorde Rajakovitch, om niet meer van deze heren te noemen, ook met de grootste accuratesse, de opdrachten uitvoerden. Dr. De Jong vertelt hierover in dit aangrijpende verhaal, dat gekenmerkt wordt door soberheid van woord en beeld, waardoor juist de lezer iets — meer niet — kan voelen van het bittere lijden van zijn Joodse medeburgers, onder wie ook vele medechristenen waren. Ontstellend en onvoorstelbaar zijn de enige woorden die hier passen.

In ruim 50 bladzijden laat hij zien welke duivelse tactiek de nazi's volgden. U moet eigenlijk deel I erbij nemen, want daarin bespreekt de auteur het begin uitvoeriger, in verband met de Februaristaking, de enige in Europa die verband houdt met de maatregelen tegen de Joden en als zodanig uniek is. Aan het begin van alles staat de Ariërparagraaf, die door bijna alle Nederlanders getekend is. Ging Marsmans profetie in vervulling? Daarna kan de registrering, de uitsluiting uit het maatschappelijke leven, de concentratie in het ghetto van Amsterdam beginnen en kan men ze gemakkelijk wegslepen naar Westerbork, naar het kamp, dat in 1939 gebouwd was voor de gevluchte Duitse Joden, maar waar nu een beul de scepter zwaait. En dan? Dan geschiedt wat zelfs een man als Gerbrandy niet wilde geloven: de reis naar de gaskamers, een woord dat ook pas laat in de illegale pers verschijnt.

„Drieënnegentig maal stond daar de trein. Eenmaal reed hij uit Apeldoorn, tweemaal uit Vught rechtstreeks naar Polen. Drieënnegentig maal verliet hij Westerbork. Vijfduizend van onze medeburgers bracht hij naar het ghetto Theresienstadt, 1300 overleefden het, bijna vierduizend naar Bergen-Belsen, het kamp der bevoorrechten, het uitwisselingskamp, maar van uitwisseling kwam nagenoeg niets terecht en in de chaos van de laatste oorlogsfase bleven maar 1100 Nederlanders in leven. Zestigduizend bracht de trein naar Auschwitz-Birkenau, vijfhonderd keerden weer. Ruim 34000 naar Sobibor, er zijn negentien overlevenden.” Hier worden we stil.

Wie kan het leed peilen waarvan deze getallen verslag geven? Is het niet waar wat iemand schreef, dat alleen de dichter het kan vertolken?⁶⁾ We drukken hierbij één van de gedichten af die u kunt vinden in het Geuzenliedboek 1940-1945. Dr. De Jong eindigt zijn uitzending met enkele strofen uit het gedicht van Greet van Amstel, de Joodse vrouw die terugkeerde, alleen, en in 1958 haar verdriet neerlegde in het grote gedicht: Er viel geen duisternis over de aarde.⁷⁾

Ogen staren in het donker
de reis is lang,
honger,
dorst
nog leeft er hoop.
Men weet niet dat de wereld allang is
vergaan.
ergens heeft de robot met een penseel
miljoenen doodvonnissen geveld.

einde der reis
deuren schuiven open.
licht stroomt binnen
het oord der duisternis neemt ons op.
aangevreten wereld,
modder en drek.
hier heerst angst.
onrustig klopt het hart.
ogen zoeken ogen.
wij voelen,
dit is het einde.

Het gehele gedicht kunt u lezen in: **Antwoord aan het kwaad**, een bundel Getuigenissen uit de jaren 1939-1945, fragmenten uit dagboeken van gevangenen uit alle landen van Europa.⁸⁾ Hoevelen hebben hun of haar leed niet van zich moeten afschrijven, soms al in het concentratiekamp, zoals Abel Herzberg die zijn belevenissen en overdenkingen later uitgaf onder de titel: **Tweestromenland**, een van de belangrijkste die ik ken, vooral om zijn eerlijkheid in het beoordelen van zijn lotgenoten. Het is een ereplicht jegens hen die gestorven zijn, dat de levenden niet ophouden te vertellen wat daar gebeurd is, schrijft hij in zijn inleiding.⁹⁾ Hij doet dat niet alleen door de uitgave van zijn dagboek, maar ook door het schrijven van de indrukwekkende **Kroniek der Jodenvervolging**, tot nu toe het grote werk over de Jodenvervolging in ons land.¹⁰⁾

Wie is klaar met dit alles? Wie is klaar gekomen met het proces-Eichmann? Met de man die eens in de Evangelische Kirche van Solingen gedoopt is, maar al vroeg een andere führer is gaan volgen, een ander geloof ging belijden, waarin hij verstrikt bleef tot het einde toe? Die tot een on-menselijkheid gekomen is, waarvan de gehele wereld gruwt? De christen die zijn bijbel kent weet hoe diep de mens gezonken is, weet wat in een mensenhart leeft, zoals dat vertolkt wordt in de catechismus: Dat de mens van nature geheel en al verdorven is. Maar wie gelooft in de mens en in de menselijke waardigheid, weet met dit stuk geschiedenis geen raad. Onze generatie worstelt met die grote crisis, wie dat wil lezen, moet beslissen zich Mulisch' boek over het proces-Eichmann aanschaffen.

Waar stond de kerk in deze tragedie? Het is niet toevallig, geloven we, dat de auteur de volgende uitzending gewijd heeft aan 't geestelijk verzet, bovengronds en ondergronds, want met name de Jodenvervolging heeft de Kerk en haar leden wakker gemaakt.

Groningen.

A. Plaatsman

¹⁾ De gele ster, de Jodenvervolging in Europa 1933-1945, door Gerhard Schoenberger, 1961.

²⁾ In zijn machtige bundel Tempel en Kruis, 1939. (Verzameld werk, 1960, p. 163).

³⁾ In zijn bundel opstellen: Schrijfsels en Schrifturen (1961, p. 118; in het opstel Waar zijn de heersers gebleven? Losse bespiegelingen over een tijdperk van „veertig jaren”. Eveneens hierin zijn opstel, Het antisemitisme als historisch verschijnsel (p. 29-48).

⁴⁾ Over dit proces: Abel J. Herzberg: Eichmann in Jeruzalem (1962) en Harry Mulisch: De Zaak 40/61, een reportage, 1e dr. 1962, 4e dr. 1963, citaat op pagina 26.

⁵⁾ In Duitsland worden nog veel processen

voorbereid, waaronder heel grote, o.m. het euthanasie-proces, met de arts Heyde als beklagde; ook een Auschwitz-proces. In 1958 is opgericht de Centrale Duitse Instelling voor de opsporing van Oorlogsmisdadigers, gevestigd te Ludwigsburg bij Stuttgart. De Duitse zenuwarts Herterich te Würzburg is ook erg actief in dezen.

⁶⁾ Prof. dr. G. Stuiveling — Het nieuwe Geuzenlied, een symposium in het najaar van 1950, in Steekproeven, pag. 246/7: „Het uitbannen en opjagen der joodse Nederlanders, een misdaad te groot haast voor menselijke woorden en dus enkel door een gedicht te vertolken”. Of Stuiveling de man moet zijn om dit te schrijven, kan men betwijfelen na lezing van Charles' Van het kleine Koude Front, 1962, pagina 163!

⁷⁾ In proza beschreef ze, heel kort, haar belevenissen in het stukje: „Auschwitz, waar de rails ophielden” in het al eens eerder genoemde boek: Den Vaderlandt getrouwe, o.l.v. M. Smeds (1962).

⁸⁾ Samengesteld door Prof. Presser, 1961.

⁹⁾ Pag. 8. Het dagboek verscheen in 1950. In

1946 schreef hij zijn „Amor Fati”, een bundeltje schetsen over het kampeven. Met Marga Minco's „Het bittere Kruid”, een kleine kroniek (1957) en Het Dagboek van Anne Frank (1e druk 1957) behoort het tot de bekendste kleinere boeken over de Jodenvervolging. Verder is erg bekend geworden het verhaal van Gerda Weissman, het Poolse meisje „Het leven alleen” ook uit '57 (in de Prismareeks). Onlangs is bij de Uitg. Tijl in Zwolle uitgekomen het bittere lijdensverhaal van Reska Weiss, een Hongaarse vrouw, die nu pas op schrift heeft gesteld, wat de Hongaarse Joden in 1944/'45 hebben meegemaakt, die schandaal van Eichmann waarvoor hij zich niet op het „Befehl ist Befehl” kon beroepen. Ze gaf het verhaal de titel „Reis door de hel”.

¹⁰⁾ 1951, ze is een onderdeel van het grote, vierdelige werk „Onderdrukking en Verzet” (deel III p. 1-256). Het boek van Prof. Presser, waaraan deze al vele jaren werkt, is nog niet verschenen en zal in verband met vele processen, o.a. van Rajakovitch, nog wel lang op zich laten wachten.

Bataafs Christendom

III

Onder deze titel vervolgen we onze bespreking van het boek „Van het kleine koude front” van de hand van J. B. Charles.

We beginnen maar weer eens te citeren:

„Tijdens mijn jongensjaren hing er op mijn slaapkamer een grote plaat. Deze was daar opgehangen door mijn oudere broer die een zeer toegewijd lid was van de J.V. en de herdenkingsprent van zijn bond een opvallende plaats had gegeven. Het middengedeelte werd ingenomen door een afbeelding van het beleg van Den Briel door de watergeuzen, die juist bezig waren met een scheepsmast de poort te rammeien. Rondom dit centrale gegeven waren portretten gegroepeerd van een zestiental grote mannen, die in ons lieve vaderland het vaandel van het „Pro religione et libertate” hebben hooggehouden. Om te beginnen, vlak boven het strijdtoneel Willem van Oranje met zijn even schrandere als bezorgde glaatsuitdrukking. Hij werd geflankeerd door twee andere leden van zijn huis: zijn zoon Maurits en zijn neef Willem Lodewijk. Nog één Oranje kwam op de plaat voor: koningstadhouder Willem III, zonder vleugel-adjudanten; Bentinck en Heinsius pasten blijkbaar niet in het christelijk-nationale kader. In het voorzicht was voorts de linkerflank gereserveerd voor de groep rondom Groen van Prinsterer, die in aristocratische waardigheid gezelschap had van Bilderdijk met zijn artistieke krullebol en van Da Cos-

ta met zijn bezielde blik. Onder Groen hadden de fijnzinnige Elout van Soeterwoude (met een mooie witte bef) en Keuchenius (en profiel) plaats genomen. Met onder hen de stoere kop van Baron Mackaay was de linkergalerij compleet. Rechts werd de ereplaats ingenomen door Abraham Kuyper (met die wat „snuivende” gezichtsuitdrukking alsof hij steeds iets vies ruikt), gesecondeerd door de grijze De Savornin Lohman en de niet minder grijsharige D. P. D. Fabius. Onder hen de zachtmoedige Idenburg en de stoere Colijn; als hekkesluiter fungeerde rechts minister Talma die van allen de meest vermoeide indruk maakte.

Nu ik dit alles neerschrijf heb ik een heldere voorstelling van het totaal, maar mijn broer zal mij moeten helpen al de lijfspreuken in herinnering te roepen, die op de portretten omrankende wimpels waren afgedrukt. Uren heb ik, hetzij in de morgen, hetzij in de avond, naar die grote plaat liggen kijken en die plaat was in harmonie met het milieu waarin ik groot werd.

Dat oorlogstafereel en die anti-revolutionaire en christelijk-historische strijders moesten bij elkaar passen. Waarschijnlijk heb ik mij in die tijd overgegeven aan de bewondering voor grote mannen. Wat was het moeilijk om aan een kaart te komen voor de bijeenkomst waar de grote Colijn sprak. Heel gereformeerd Groningen was op de been, talloze ouderlingen en ondermeesters voorop. De minister-president-partijleider sneerde

Geen onbegonnen werk

(Slot)

Uit een discussie als deze blijkt, hoe *actueel* de confessie is, zoals de dogmatische uitzettingen van een H. Bavinck ³¹⁾ tegenover die van K. Barth merkwaardig up to date blijven, omdat zij aan de christelijke confessie zijn geïntereerd en zich vrij gehouden hebben van de ban der liberale theologie van de 19e eeuw met gelijktijdige confrontatie met het voor die tijd nieuwste materiaal.

Maar het gaat me er eigenlijk nog niet eens om, dat we het grote raakvlak zien tussen de resultaten van de prospectieve methode en wat voor ons inhoud van ons christelijk geloof is. Zou het daarbij blijven, dan waren we eigenlijk maar armzalige apologeten. Het gaat ons om iets anders. De retrospectieve methode, als door Von Harnack en Aland toegepast bij het vraagstuk van het ontstaan van de kinderdoop staat niet op zichzelf, maar is een onderdeel van de radicale subjectivering, die men vanaf F. C. Baur ³²⁾ de kerkgeschiedenis, allereerst de oudste kerkgeschiedenis heeft doen ondergaan. Een subjectivering, die een complement zocht in de maxime van een objectief standpunt van de geschiedschrijver en het

'wetenschappelijk' te benaderen en te fixeren materiaal. De *heilsfeiten* vallen dan buiten het kader van het wetenschappelijk onderzoek, ze bieden den onderzoeker ook het noodzakelijk wetenschappelijk uitgangspunt en steunpunt niet. De opstanding van Christus blijft voor de kerkgeschiedschrijving onbereikbaar: we komen met de wetenschappelijke fixatie niet verder dan het opstandings*getuigenis* van de discipelen, het opstandings*geloof* van de „Urgemeinde” ³³⁾ en hoever men dan ook in een kritisch en geduldig onderzoek de posities naar het 'begin' van de kerkgeschiedenis terug wil schuiven, het blijft retrospectie vanuit een autonoom gekozen en voor vast geacht standpunt.

Hiertegenover staat de gereformeerde geloofsovertuiging, die ook in de kerkgeschiedschrijving doorwerkt. Maar het is een zaak van nuchterheid te erkennen, dat de retrospectieve, wijl autonome kerkgeschiedschrijving het heft onbestreden in handen heeft gehad — de naam van Von Harnack strekke ten bewijze. Daartegenover maakt het resultaat van de confessionele geschiedschrijving vaak een armoedige indruk; de resultaten blijven fragmentarisch en pover. In eigen land is van gereformeerde zijde de

Geschiedenis der kerk, die in drie delen onder redactie van prof. Grosheide e.a. verscheen, ongetwijfeld een exempel van grote vlijt, maar tegelijk kan ieder constateren, dat het vitium originis van de retrospectieve methode hier niet overwonnen, ook niet ontmaskerd of zelfs onderkend is. Het kán hier niet overwonnen zijn, omdat hier feitelijk de kerkgeschiedenis opgaat in de beschrijving van wat men de historie van „de kerk als instituut” acht ³⁴⁾.

Maar hoe arm we dan ook zijn en over hoe weinig kracht we beschikken, het geding tussen Jeremias en Aland kan ons leren, dat wij verder kunnen. Dat wij aan de slag kunnen. Dat we niet terzijde hoeven te blijven staan, terwijl we niet verder komen dan randopmerkingen, maar dat *in de samenwerking der disciplines* er juist voor hen, die bukken onder de norm van de Schrift *uitzicht* is. Concreet: uitzicht op de kerkgeschiedenis. Uitzicht *vanuit* de heilsopenbaring, vanuit de heilsfeiten van Christus' vleeswording, borgtocht, opstanding en van de uitstorting van de Heilige Geest. Want óók voor de kerkgeschiedschrijving is *het Evangelie* de sleutel der kennis. We vroegen aan het begin of de binding aan de Heilige Schrift als aan de volkomen heilsopenbaring Gods en de binding aan de confessie der kerk, die ons de hoofdsom van de Schrift geeft ons niet het uitzicht rooft. Maar het tegendeel is het geval: wie de

op het plan van de arbeid, dat inderdaad een rood reclameballonnetje was, maar wel wat goedkoop werd afgemaakt. Enige jaren later hoorde ik Colijn nogmaals, nu niet in een conferentie-tent aan het Damsterdiep maar in de met palmen versierde Noorderkerk. Het kan aan mij liggen, maar nogmaals voldeed de politicus niet aan de verwachtingen."

Tot zover. De lezer vergeve mij de tijdelijke mystificatie, dit citaat is niet van Charles maar van mijn hand, de tekst is te vinden in „Ruimte”, jaargang 1958, blz. 28, juni-nummer. Ik geef het citaat om het te vergelijken met een nu heus exemplaar van Charles zelf (blz. 270 e.v.): „Ik geloof, dat alleen iemand die het gereformeerde kerkelijke leven gekend heeft, al was het maar als kind, weet hoezeer hier onderscheid wordt gemaakt naar de voor een groot deel door het sukses uitgemaakte sociale importantie's der kerkgangers in één wijkgemeente. Hiermee in verband staat de byzantijnse verering die een figuur als Colijn genoot - de boerenjongen, die het tot oliemiljonair en minister-president bracht. Dit byzantisme is typerend voor deze nederlandse religieus-politieke groepering. Ik geloof dat het allereerst te verklaren is uit een minderwaardigheidsgevoel van de kleinere groep. . . . Ik herinner mij de jongen die ik lang geleden ontmoette, waar ik jaren eerder mee gekampeerd had. Hij bleek theologie te studeren of gestudeerd te hebben, dat weet ik niet met zekerheid, hij was gereformeerd en verbeterd „vrijgemaakt”, dat is de groepering die ook wel „onderhoudende artikel 31 van de kerkenordening” achter haar naam zet. Wij waren, tenminste zo herinnerde ik mij, als jongens van 15, 16 jaar oud, nogal radicaal geweest, ik misschien wel het meest jacobijns, wij hadden elkaar in lange en belangrijke ontwikkelingsjaren niet meer ontmoet en ik herinner mij dat ik op slag den radikaal herkende, al was het dus een theologisch radikalisme geworden, onderhoudende artikel 31. „Het kapitaal is synodaal”, zei hij verbeterd. Hij vertelde mij dat de **rijke** gereformeerde boeren synodaal waren gebleven maar de kleinen hadden zich, met de ambachtsstand, vrijgemaakt. Een ander beeld, dat ik vroeger al eens had opgenomen maar nog nooit ontwikkeld, was nu die ontwikkeling meteen nabij.

Het beeld van mijzelf met een bevriende predikant die wij oom noemden maar alleen in de verte aanverwant was. Ik moest hem naar de Harmonie brengen, naar een grote anti-revolutionaire toogdag. Ik geloof nu dat Colijn daar spreken zou. Nou ik breng mijn

kerkgeschiedenis wil verstaan moet *stricto sensu*, moet principieel en methodisch *van de kant van de Schrift* komen. Anders maken wij die geschiedenis — hoe we ook in de kennis der feiten getraind zijn — *inhoudsloos* (vgl. 1 Kor. 15) het geloof is ijdel als het heilsfeit van de opstanding wordt uitgekapt). Dat wordt bevestigd voor wie de uiteenzettingen van Jeremias in de loop van de jaren volgt en de *groei* in die uiteenzettingen constateert en wie dan tegelijk constateert, dat hier mogelijkheid blijkt allerlei kerkhistorische en archaeologische feiten hun achtergrond te geven en daarom hun taal te verstaan. Hoeveel aan feitenmateriaal uit het Nieuwe Testament en de oudste kerkgeschiedenis, zo overweegt men bij de lectuur van Jeremias (en dan behoeft men zijn uiteenzettingen niet te canoniseren; daarvoor is er ook veel te veel groei in), is stom gebleven omdat men het om zo te zeggen van de verkeerde kant benaderde. En dat dan in een doctrinaire geslotenheid voor andere mogelijkheden.

Wij zijn daarom dankbaar voor de steun, die ons van deze zijde is geboden, al zullen we op veel punten nog door willen spreken en soms eigen wegen moeten gaan. Zo zijn we er óók dankbaar voor, dat in de contemporaine kerkgeschiedschrijving de overtuiging meer veld gaat winnen, dat men feiten ook stom maken kan en zelfs teksten zich kan doen sluiten, terwijl anderzijds de coö-

oom onder licht gepraat - het was een fijne man, hij praatte gewoon met je, hij gaf er ook niets om dat je nog maar een schooljongen was, hij vertelde mij ook nog dat hij Calvijn in het Duits las, dat vond hij gemakkelijker dan latijn, en ik vroeg mij af of Calvijn ook in het nederlands bestond; wij waren dol op hem - ik breng oom naar de Harmonie en daar staat het in de buurt vol met geparkeerde auto's, terwijl de ene nog na de andere aan komt rijden. Daar blijft mijn oom staan, met zijn zwarte haar en zijn ivoorwitte tanden in het altijd donkerrood gekleurde gezicht wijst hij mij op die auto's. En met een opeens niet langer vriendelijke maar nu strijdvaardige en triomfantelijke stem zegt, juicht hij bijna: „Zie je die auto's? Dat zijn **wij** jongen. De kleine luyden van Kuypers. En wij worden met het jaar nog aanzienlijker”. Nu ik dit opschrijf bedenk ik dat daar hoogstens vijftien auto's gestaan kunnen hebben. Kuypers kleine luyden zijn allang niet klein meer, maar zij zijn dat geweest. Er is iets verfrissends in de gedachte aan dit generatieportret: een arbeider is de vader van een onderwijzer die een dominee voortbrengt. Cultureel is er dan bijna niets veranderd, intellectueel zeer veel. Maar een domineeszoon gaat rechten studeren en wordt minister en de zonen van alle ministers en hoogleraren en bankiers die elkaar in hun club ontmoeten, zijn op de kracht van het politieke en sektarische élan van de voorouders ver van de bakkersknecht en de melker af ontwikkeld. . . . Het gaat mij hierom: het élan waarmee, op het ogenblik in deze ontwikkelingsgang, een beginselstrijd werd gestreden, is geparenteerd aan het élan waarmee de stijging op de maatschappelijke ladder werd bevochten."

En dan gaat Charles handelen over zaken waarbij wij nog nauwer betrokken zijn, nl. over twee boeken over Colijn, beide van de hand van broeders, resp. van Rudolf van Reest (De levensgeschiedenis van Dr. Colijn, 1937) en van onze medewerker drs. G. Puchinger (Dagboek van Mevrouw Colijn, 1960). Gebruik makend van deze gegevens onderneemt Charles een felle en vrijwel genadeloze aanval op de indertijd zo vereerde minister-president. Als Van Reest en Puchinger zich geïrriteerd voelen deze aanval te pareren, mij dunkt dat beiden daarvoor wel een weekblad ter beschikking hebben, mij gaat het er slechts om de visie van Charles door te geven en die van enig eigen commentaar te voorzien. Bepaald vernietigend is wat Charles debiteert over de „bekering” van Colijn, zoals deze wordt weergegeven op blz. 74 van Van Reest's boek:

peratie met hen, die op het terrein van de biblica, van de intertestamentaire periode werken, onvermoede mogelijkheden geeft om ván het heilsfeit tót het kerkhistorisch feit te komen in een eindelijke overwinning van het immanentisme, dat achter de retrospectieve methode schuilt. In één woord: Greijdanus en Kittel/Friedrich, om niet meer te noemen, helpen maar niet alleen de homileet en de predicator op weg. Zij ontsluiten ook den historicus de wegen. Of wij ze gáán zullen? Als we die vraag overwegen, dan buigen onze gedachten naar het begin terug: de arbeidsmarkt voor de dienst in het Evangelie schijnt heel krap te zijn. Maar daar alléén gaat het niet om. Wij hebben ons hier aangegord voor de studie van de theologie. En als ik ons zelf aanspreek, dan hoop ik, dat mijn stem ook in de pastoriën door mag dringen. Er doet zich een machtig arbeidsveld open. We zeiden: we moeten bidstond houden naar de opwekking van de Heiland aan Zijn discipelen. Maar ook voor theologen geldt de simpele wijsheid: *ora et labora*. En laat ons in het werk coram deo commilitones zijn. Dan is het geen zaak van overmoed, maar wél van aandachtig letten op geschonken moeilijkheden en van een verstaan van de *roeping*, wanneer we „met vrees en beven” (in schriftuurlijke ³⁵⁾ de komende cursus met christelijke *werkclust* tegemoet gaan.

J. Kamphuis

INHOUD:

Is dat waar?	H. d. J.
Het wonder der prediking	C. V.
Een streep er onder?	A. P.
Bataafs Christendom (III)	P. A. H.
Geen onbegonnen werk (slot)	J. K.
Collecte-spel	D. W. L. M.
Boekbespreking	
Persschouw	
Kerknieuws	

„Kom binnen, jongen, en vertel me eens, hoe het ermee staat”, vroeg dominé Veltman. „In orde, dominee, ik heb overwonnen, ik weet, dat mijn zonden mij om Christus wil vergeven zijn en ik Zijn eigendom ben. Nu staat mijn leven verder ook in Zijn dienst. Ik dank U. . . .”

Charles vervolgt:

„Wat ons hier het meest opvalt is de eerste mededeling „ik heb overwonnen”. Dat zit dan zo. Het is dezelfde Driekus Colijn, dezelfde agressieve bliksem en aanvoerder, maar alles staat nu in een ander licht. Dat licht valt echter tegen omdat het een soort schijnsel is, waarin agressiviteit en heerszucht goddelijk gelegitimeerd, ja „geheiligd” zijn. Een bekering van Driekus tot Quaker zou pas werkelijk interessant zijn. Deze hier lijkt meer een religieuze actualisering, een rechtvaardiging van alles **wat er al is**. En wat nu vaster en fanatieker worden kan. Wat ook de mogelijkheid opent tot het onderwerpen van inlanders. En om petroleumkoning te worden.”

Dan citeert Charles enige taferelen uit het boek, o.m. over de strijd op Lombok en in Atjeh. Na een gruwelpassage schrijft hij:

„Een stukje katechismus zij mij toegestaan.

Vraag: Is deze praktijk een andere dan die van de britten in de Boerenoorlog en de Duitsers in 1940-1945?

Antwoord: Neen, ganselijk niet.”

En daarmee poogt Charles te treffen wat hij „Bataafs Christendom” noemt, het officiële christendom van de nederlandse gereformeerde, niet alleen in de dertiger jaren: „Het is van belang te zien, wat de wereldse categorieën als grootheid en macht betekenen voor het bataafse christendom”.

(Wordt vervolgd)

Rotterdam

P. A. Hekstra

³¹⁾ H. Bavinck, **Geref. Dogmatiek**, IV, 2, p. 569 sqq.

³²⁾ F. C. Baur, **Das Christentum und die christl. Kirche der drei ersten Jahrhunderte**, Tübingen 1853, geciteerd naar de nederlandse vertaling van H. A. Gillot (serie: **Nieuwe Theologische Bibliotheek**) Utr. 1867 p. 44: „Wat die opstanding eigenlijk is ligt buiten den kring van ons geschiedkundig onderzoek, dat alleen dit heeft vast te stellen dat de opstanding van Jezus volgens het geloof der jongeren een feit was dat onomstotelijk vast stond (. . . .) Voor de geschiedenis ligt de noodzakelijke voorwaarde van al hetgeen volgt niet in het feit zelf der opstanding, maar alleen in het geloof aan dat feit”. Het is ontdekkend te zien, hoe Hegels panlogisme feitelijk weinig ingang bij de geschiedschrijving heeft gevonden, uitgezonderd dan de Kerk-geschiedenis, de geschiedenis van de n.t.-ische canon en heel de wetenschap van het N.T. en O.T. Hier kon het de Schriftkritische interessen dienen

³³⁾ Cf. Hans Frh. von Campenhausen, **Der Ablauf der Osterereignisse und das leere Grab** in Tradition und Leben. Tübingen, 1960 p. 48 sqq. en de vele handboeken der kerkgeschiedenis.

³⁴⁾ F. W. Grosheide e.a., **Geschiedenis der kerk**, I, Kampen z.j., p. 1 sqq., cf. p. 11 sqq., waar dan ook blijkt, dat men de kerkgeschiedschrijving inzet bij „het apostelconvent” van Hand. 15.

³⁵⁾ Cf. Phil. 2 : 12 en de opmerking van S. Greijdanus in zijn **De brief van den apostel Paulus aan de gemeente te Philippo** (serie: „Bottenburg commentaar”) Amsterdam 1937, p. 212 sq.: „Beide (nl. vrees en beven) zijn hier niet in malam partem gemeend van slaafsche bangheid en siddering voor schrik, doch in bonam partem, als kinderlijke eerbied of ontzag, en daarmee gegeven zorgvuldige nauwgezetheid en waakzaamheid”.

Collecte - spel

Gram. plaat NE 141.BIEM f 5,75
uitg. H. Brink, pg 197522 Krommenie.

De Kerk van Krommenie moet een nieuw gebouw hebben. Een „comité van actie” liet daartoe een gramfoonplaat vervaardigen, die zij verkoopt teneinde uit de winst middelen voor kerkbouw te putten. De prijs is niet hoog en de methode verdient even de aandacht.

Het is onder ons namelijk vrij gebruikelijk geworden om kerkbouw voor een zeker deel te financieren uit collecten onder de gefedereerde kerken. Een landelijke kerk zou haar filialen subsidiëren uit een ruime beurs, gespekt door verplichte omslagen. Een staatskerk doet dit krachtens wettelijke regelen uit de overheidsmiddelen. Een synodocratisch geleide kerkfederatie zou voor deze zaken een deputaatschap benoemen, dat de nodige middelen met zachte dwang verkreeg en ze nederbuigend ter beschikking stelde van de minderbedeelden. Maar een kerkverband, dat werkelijk vrijgemaakt is van alle inter- of suprakerkelijke dwang, laat elke plaatselijke kerk geheel vrij... om rijk of arm te zijn. En als de zelfstandige plaatselijke kerk te arm is om zelf te bouwen? Dan bouwt zij niet — of zij houdt haar hand op.

Nu, veelal houden wij gemakkelijk de hand op. Het is voor mij wel eens de vraag of het gemak, waarmee bij de zusterkerken op steun wordt aangedrongen, werkelijk uit de ootmoedige christelijke levenshouding voortkomt — dan wel behoort tot de vooroorlogse synodocratische gebreken en ellendigheden, welke nog tegen onze wil in ons zijn overgebleven; een verouderde claim op het kerkverband, die eigenlijk niet bij de gedachte vrijmaking behoort.

Maar zo is het niet te Krommenie. Daar vraagt men geen collecten, beroept zich niet op vermeende rechten — maar wil er iets voor doen. Dies prijzen wij Krommenie. Het comité aldaar geeft een nummertje muziek weg — per gramfoonplaat — en heeft hiermee een oud historisch recht verworven op enige klinkende munt. (Een recht, dat alleen voor kerkorganisten niet opgaat.) In plaats van

een collecte krijgen we dus een soort collecte-spel. Wie luistert betaalt.

Die gramfoonplaat — de eerste, maar er zijn er meer in het vooruitzicht gesteld — bevat zeven bekende liederen. Niet gezongen, maar door een koperkwartet voorgedragen. De blazers zijn drie heren Zwart en de heer H. Pruijm; het is dan ook een overwegend zwarte plaat. De melodie (Ha Zwart) wordt correct, muzikaal en zuiver geblazen door een cornet. Deze trekt een frisse cantus firmus tegen de weke koperen ondergrond van een corno, een trombone en een baritonhoorn. Er wordt knap gespeeld: goed en redelijk zuiver samenspel. Prettig om aan te horen. Tegenwoordig heeft toch wel ieder een collectie gramfoonplaten? Geef uw teenagers zulk een plaat — ze hebben er langer nut van dan van een twist-gevalletje. Of neem hem voor u zelf; u houdt immers niet van twisten?

Iets anders is de keus der liederen. Dat zijn dan: „Heer ik hoor van rijke zegen” — „Hoort gij die stemme?” — „Vaste rots” — en dergelijke religieuze schlagers. Van de één is althans de melodie nog redelijk — van de ander is zowel de tekst slap als de melodie een nare dreun. Ik kan deze keus helaas niet bewonderen. Dat had nog heel anders gekund!

Nederland is bij mijn weten het enige land ter wereld, waar alle oorspronkelijke psalmwijzen uit de reformatie nog gekend en gezongen worden. En in dat land zijn het de gereformeerde kerken bij voorrang, die de gebruiksters van — en dus verantwoordelijk zijn voor — deze reformatorische schatten. Schatten, waar roomsen en heidenen ons om benijden. En als wij nu een kerkelijk nummertje muziek weggeven, hetzij vocaal of instrumentaal, dan konden wij, dicht bij huis blijvend, uit een kostbare, belegen kelder schenken. Wat doen wij dan met pompwater van de burens?

Een volgend maal beter keus, als het kan. Dat wordt trouwens toegezegd. De tweede plaat zal „een werkelijk Christelijke (d.w.z. Gereformeerde) muziek” brengen. Niet minder dan dat!

Wij zien er naar uit, en kopen vast de eerste.
D. W. L. M.

PERSSCHOUW

Spurgeon en het Calvinisme

In het „Centraal Weekblad” las ik een interessant artikel over Charles Haddon Spurgeon, een van de grootste predikers van het Evangelie uit de vorige eeuw. Het is van de hand van dr K. Runia, prof. in de theologie aan het Reformed Theological College in Australië. Graag geef ik het aan onze lezers door.

Een paar weken geleden kreeg ik het eerste deel van de nieuwe uitgave van Spurgeon's autobiografie in handen. Deze uitgave is tot stand gebracht door de zogenaamde „Banner of Truth Trust” in Londen, die de laatste jaren ontzaglijk veel oudere orthodoxe werken heeft heruitgegeven. Onder de geestelijke leiding van de bekende Londense predikant, Llouyd Jones, wordt de aandacht vooral gericht op de puriteinen. Er is momenteel een merkwaardige opleving van interesse in de puriteinse theologie onder de „evangelicals”. Het is misschien het duidelijkst merkbaar in Engeland, maar toch kunnen we het hier in Australië ook merken. Het werd me zelf vorig jaar opeens heel duidelijk toen op een conferentie van Australische studenten een hele groep naar me toekwam en me vroeg, of ik hun de gereformeerde (= puriteinse) verbondsleer niet eens kon uiteenzetten!

Gezien deze achtergrond is het geen wonder dat de „Banner of Truth Trust” ook besloot om dit werk van Spurgeon uit te geven. (Het zal trouwens binnenkort gevolgd worden door een zesdelige uitgave van zijn preken uit de jaren 1855—1860!) — Waarom is dit geen wonder? Omdat Spurgeon zelf een puritein was. Men heeft hem wel genoemd: de laatste der puriteinen.

Groot prediker

Charles Haddon Spurgeon was één van de beroemdste mannen van zijn tijd. Eigenlijk is het nog niet eens zo heel lang geleden. Hij stierf in 1892 op 57-jarige leeftijd.

Hij was vooral bekend als een machtig prediker. Hij begon te preken toen hij 17 jaar oud was. Zijn zondagsschoolwerk was zo uitstekend geweest, dat zijn leermeester hem op een avond naar een van de omliggende dorpen stuurde om te preken. Hij had hem echter niet rechtstreeks gevraagd. Integendeel, hij had hem de indruk gegeven, dat hij met iemand anders mee moest om die bij het werk te helpen. De jonge Charles dacht, dat die ander had te preken. Toen hij dat zo onderweg tegen die ander zei, keek die hem hoogst verbaasd aan en zei: „Maar dat kan ik niet en durf ik niet. Jij moet vanavond preken!” Met lood in de schoenen, maar ook met een gebed in het hart, hield Spurgeon zijn eerste preek.

Binnen vijf jaar was hij de meest bekende prediker in Londen! Twee jaar later werd hij gevraagd om op de Nationale Boetedag (ter gelegenheid van de opstand in India) te preken in het zogenaamde Crystal Palace, waar zo'n 24000 mensen verzameld waren. In 1861 werd de grote Metropolitan Tabernacle voor hem gebouwd, waar hij geregeld preekte voor een 5 à 6000 mensen. Maar zo'n dienst was niet tot Londen beperkt. Elke week werden zijn preken gepubliceerd en gelezen over de hele wereld. Bovendien had hij nog een eigen blad, waardoor hij tallozen bereikte.

En dan te bedenken, dat deze man nooit op een Universiteit was geweest, noch een formele theologische opleiding had gehad. Dat wil echter niet zeggen, dat het hem allemaal „aanwaarde”. Hij was een selfmade theologian, die zijn hele leven hard gestudeerd heeft. Kortgeleden las ik nog, dat hij altijd, zelfs in de drukste perioden van zijn leven, gemiddeld vijf theologische werken per week las. En lezen betekende voor Spurgeon weten. Hij was begiftigd met een bijna fotografisch geheugen.

Algemeen en particulier

Spurgeon was de baptistische opvattingen toegedaan. Na zijn bekering op vijftienjarige leeftijd, liet hij zich dopen in een rivier door een baptistische predikant. In zijn autobiografie schrijft hij: „Ik kan die 3de mei, 1850 nooit weer vergeten; het was mijn moeders verjaardag en zelf zou ik binnen een paar weken 16 worden. Ik was vroeg op die morgen om eerst een paar uur door te brengen in stil gebed en toewijding aan God. Toen moest ik een mijl of acht lopen om de plaats te bereiken, waar ik zou worden ondergedompeld in de Drieënige Naam, overeenkomstig het heilig bevel”. Het werd een onvergetelijke ervaring.

„Many days have passed since then,
Many changes I have seen;
Yet have been upheld till now;
Who could hold me up but Thou?”

Maar al was Spurgeon een baptist, hij was niet, zoals de grote meerderheid van zijn medebaptisten uit die dagen, een arminiaan. Integen-

BOEKBESPREKING

E. L. Smelik, **De ethiek in de verkondiging**.
Uitgave G. F. Callenbach, Nijkerk. Prijs f 6,50. 126 bladz.

Dit boekje is het eerste deel uit de reeks „Ethische verkenningen”, die onder redactie van de hoogleraren De Graaf, Rasker, Roscam Abbing en Smelik bij Callenbach verschijnt. Het is bepaald niet zwaar om te lezen en vlot geschreven. E. L. Smelik beweegt zich graag in de randgebieden van exegese en ethiek en beschikt over een literair zeer verantwoorde stijl. Diepgaand is het boekje niet; het inventariseert meer dan dat het bij bepaalde problemen naar de diepte afsteekt. Het geeft in kort bestek een overzicht van de ethische denkbeelden zoals die onder de huidige midden-orthodoxe theologen in de Hervormde Kerk leven. Bovendien is het boekje in een toon van milde menselijkheid geschreven en spreekt hier en daar ook een warme levenswijsheid in de benadering van de hedendaagse ethische problematiek.

We achten het een verdienste van de schrijver dat hij bewust verband legt tussen de prediking en de ethiek. „Prediking zonder ethiek is leeg; ethiek zonder verkondiging blind (13)”. Smelik wil daarbij de nodige wijsheid betrachten, zonder zich door vrees te laten leiden. Hij wijst enerzijds het misbruik van de kansel voor bepaalde politieke partijpropaganda af, maar is tegelijk van oordeel, dat „voorzichtigheid en zelfbeheersing in politicis nooit een grond mag opleveren voor ethische watervrees in de prediking (12)”. Ook wanneer de prediker beseft dat zijn opvatting geen gemeengoed onder zijn hoorders is, zal hij zich daardoor niet mogen laten weerhouden om op de kansel in de prediking ervan te getuigen. Daarbij waarschuwt hij er tegelijk tegen om geen misbruik van de kanselpositie te maken doordat de hoorders geen gelegenheid tot tegenspraak hebben. Smelik wil concrete prediking. Aangezien ook wij als gereformeerde predikanten telkens weer voor de noodzaak staan het evangelie concreet te vertolken, leest men zulke passages met belangstelling.

Het kan niet de bedoeling van een recensie

zijn op te sommen, waar men het wél en waar men het niet met de geboden ethische soluties eens is, of waar men aarzelt. Wij achten de door de auteur voorgestane deductieve methode met hem verkieselijk boven de inductieve: hij beschrijft de ethische vraagstukken vanuit de tien geboden als klassieke groepering van de Heidelbergse Catechismus. Voor onze predikanten is het boekje bij de prediking over de tien geboden wel nuttig om een inzicht te krijgen in de verschillende vraagstukken in het moderne leven die bij elk gebod ter sprake kunnen komen. Hier en daar kunnen wij ons goed vinden in de door Smelik gegeven soluties of aanwijzingen. Zo laten we met instemming hetgeen de schrijver ter sprake brengt als nadelen van het „gedwongen huwelijk”, waar wij in de grote stadsgemeenten regelmatig mee te maken krijgen; zijn afwijzing in het algemeen van de abortus provocatus, hoewel we het niet met hem eens zijn, dat deze toegestaan zou zijn bij verkrachting van minderjarigen. Hoe kan hij dat rijmen met zijn eigen stelling, dat de abortus „tot de gevaarlijkste vormen van zedenberf behoort (97)”? Bij het zesde gebod verwerpt Smelik de euthanasie en pleit hij voor een nieuwe bezinning op het strafrecht vanuit de christelijke principa. Wie wel eens gevangenen moet bezoeken zal er met hem diep van overtuigd zijn dat ons huidige gevangeniswezen verouderd is en dringend om nieuwe bezinning vraagt. Minder geslaagd achten wij zijn uiteenzettingen over het oorlogsprobleem. We hebben de indruk dat hij daar maar moeilijk uit kan komen. Hij spreekt hier dan ook van „ethische radeloosheid”. We stemmen hem toe dat de kwestie van de atoombom vanuit het christelijk standpunt niet eenvoudig te verwerken is. Bij het negende gebod pleit Smelik voor een geleidelijke mededeling van de situatie aan ongeneeslijk zieken. De waarheid dienaangaande moet worden „toegeëigend in het tempo, dat de ziekte zelf aangeeft (119)”, o.i. een verantwoord pastoraal standpunt.

Al met al: we zouden de bijbelse fundering van de besproken vraagstukken graag dieper hebben gezien. Als oriëntering in wat er bij de geboden in het moderne leven aan de orde kan komen heeft het boekje zijn verdienste.

R. H. Bremmer.

deel, hij schaarde zich openlijk bij de zogenaamde particuliere baptisten. In de vorige eeuw kende men in Engeland (en ook hier in Australië) het onderscheid tussen de algemene (general) en de particuliere (particular) baptisten. De eersten waren uitgesproken arminiaans in hun opvattingen. God biedt de genade aan, maar het is aan de mens het aan te nemen of te verwerpen. De laatste beslissing ligt bij de mens. De particuliere baptisten daarentegen geloofden in uitverkiezing en soevereine genade.

Tegenwoordig zijn er niet veel particuliere baptisten meer over. Tenminste niet hier in Australië. Hier en daar vind je nog kleine kerkes die de naam dragen, maar in vele gevallen zitten ze dicht! De grote meerderheid hier is door en door arminiaans. Waarschijnlijk zijn de meesten (tenminste van de niet-predikanten) het, zonder dat ze het zelf weten. En zelfs wat de predikanten betreft ben ik er niet eens helemaal zeker van. 'k Heb zo'n idee, dat ik er ook niet ver naast ben, als ik beweer, dat ze eigenlijk helemaal geen vaste theologie hebben. Vorig jaar had ik het voorrecht op een vrij grote vergadering van baptisten-predikanten te spreken. Tijdens de lunch vroeg ik een paar: wat is nu jullie officiële theologie? Het antwoord was: die hebben we niet. Ja, maar kun je me dan niet een tekstboek noemen, dat min of meer gezaghebbend is in jullie kringen? Het antwoord was ontkennend. Vroeger hadden we de drie delen van A. Strong, maar die zijn nu verouderd en we hebben geen ander werk, dat hun plaats heeft ingenomen.

Calvinisme is het evangelie

Spurgeon schaamde zich niet voor zijn overtuiging. Ronduit zei hij en schreef hij dat hij een calvinist was. En hij wist wat hij zei! Het is interessant om zijn uitspraken te lezen. Ik wil er hier een paar laten volgen. Ik geloof, dat het ook voor ons goed is om deze dingen vandaag, waar er zoveel verwarring en vervaging is, te horen.

„De oude waarheid, die Calvijn predikte en die Augustinus predikte, is de waarheid die ik vandaag moet prediken, als ik niet ontrouw wil zijn aan mijn geweten en aan mijn God. Ik kan de waarheid niet vervormen; ik weet niets van het afhalen van de scherpe kantjes van een leerstuk. Het evangelie van John Knox is mijn evangelie. Wat eenmaal door Schotland donderde, moet nu door Engeland donderen”.

Wat verstaat Spurgeon dan precies onder calvinisme? In zijn autobiografie drukt hij het heel duidelijk zo uit:

„Salvation is of the Lord”. Verlossing (of het heil) komt van de Here. Dat is de samenvatting van het calvinisme. Als iemand mij zou vragen, wat ik bedoel met de uitdrukking: een calvinist, dan zou mijn antwoord zijn: Hij is iemand die zegt: „salvation is of the Lord”. Ik kan in de Schrift geen andere leer vinden dan deze. Het is het wezen van de Bijbel.

Dit alles betekent niet, dat Spurgeon een enge opvatting van Christus' werk had. Integendeel. In hetzelfde verband schrijft hij:

„In Christus volbrachte werk zie ik een oceaan van verdienste. Mijn schietlood vond hier geen bodem; mijn oog ontdekt hier geen kust, Christus' bloed is niet alleen rijk genoeg om, als God dit gewild had, allen in deze wereld te redden, maar zelfs allen in tienduizenden werelden, hadden zij Gods wet overtreden”.

Ook is hij niet enghartig in zijn houding tegenover anderen, die zijn calvinistische opvattingen niet delen. Nadat hij eerst nog eens weer herhaald heeft, dat hij zich geheel niet schaamt om een calvinist genoemd te worden, zegt hij:

„Maar het is ver van mij om me zelfs maar te verbeelden, dat Zion niets anders dan calvinistische christenen binnen zijn muren heeft, of dat niemand gered wordt, die deze ideeën niet deelt. . . . Ik geloof dat er een menigte van mensen is, die deze waarheden niet kan zien, in de vorm, waarin wij ze geformuleerd hebben, en die toch Christus als hun Heiland hebben ontvangen en die het hart van God net zo dierbaar zijn als de zuiverste calvinist binnen of buiten de hemel”.

Staan wij er nog achter?

Het klinkt ons mensen van deze tijd, zelfs Calvinisten van deze tijd, bijna vreemd in de oren, dat iemand er zich zo openlijk op beroemt én verheugt dat hij een calvinist is. In onze tijd zegt men het liever niet meer zo luid op dat men er een eer in stelt een volgeling van Calvijn te zijn. In ieder geval is dat zo hier in Australië. Als je het hier luidop zegt, dan kijken de mensen je gewoonweg uit de hoeken van hun ogen aan. „Moet je daar eens horen. Die zegt, dat hij het met Calvijn houdt, die wreedaard, die arme mensen verbrandde. . . .”.

In Nederland ligt het misschien iets anders, omdat het vanouds een calvinistisch land is. Praktisch alle kerken, op de roomse en lutherse na, gaan terug op de calvinistische reformatie. En toch. . . . toch vraag ik me af, als ik de verhalen zo hoor en lees, is men er in Nederland nog trots op dat men bij deze Calvijn hoorde?

Als iemand tegenwerpt: ja, maar we horen toch niet bij mensen, dan ben ik het daar direct mee eens. Ik ben het helemaal eens met Spurgeon, die hierboven zei, dat het niet om Calvijn gaat, maar om het evangelie dat hij verkondigde. Maar staan we daar nog voor de volle honderd procent achter?

Dat is niet meer een zaak van Calvijn. Dat is een zaak van de bijbel. Dat is een zaak van HET evangelie zelf. Dat wondermooie evangelie. En omdat Calvijn dat evangelie verkondigde en verdedigde zijn hele leven lang, daarom ben ik hier in Australië, dit door en door Arminiaanse land, er weer trots op calvinist heten. Nee, ik slik niet de hele Calvijn met huid en haar. Calvijn zou zelf de laatste zijn om dat te willen. Maar ik aanvaard van harte het rijke evangelie der soevereine genade Gods in Jezus Christus dat hij zijn hele leven lang in onvermoeibare activiteit verspreidde en verkondigde.

Tot zover dr Runia.

Wie Spurgeon wil leren kennen moet vooral zijn „Pastorale Adviezen” lezen, een boek dat een dominee elk jaar minstens een keer moest doorlezen.

C. V.

Over de procedure-dr Geelkerken c.a.

In Waarheid en Eenheid troffen we het volgende uit de Bazuin overgenomen artikel van ds Boerkoel aan. Het gaat over wat er tijdens het conflict-Geelkerken in de classis Haarlem gebeurde.

We waren vaak ondersteboven van wat zich daar afspeelde. Er was zoveel, dat onze tegenzin opwekte.

Het begon al aanstonds, toen ds B. van Schelven, een voorganger, die, niet minder een aristocraat dan Geelkerken, een brede invloed uitoefende, op de Classis verscheen. Hij was emeritus van Amsterdam en woonde in Overveen. In het huishoudelijk reglement der classis was ook een bepaling opgenomen, dat iedere emeritus-predikant, die binnen het ressort zijn dagen sleet, gerechtigd was, alle vergaderingen bij te wonen.

Van Schelven, die zich overigens om de Classis Haarlem niet bekommerde, was nu aanwezig. Hij kreeg de ereplaats naast de praeses, en legde dadelijk het voorstel neer, de commissie, die door de Asser Synode benoemd was, om de Kerken in moeilijkheden bij te staan, te hulp te roepen. Een lid der vergadering nam dit praeadvies grif over. Een fel debat werd erdoor ontketend, waarin gewaarschuwd werd, dat de Classis zichzelf bij de aanvang van de behandeling der kwestie geen brevet van onvermogen moest uitreiken, dat men moest oppassen voor hiërarchische tendenzen, dat eerst zou moeten blijken, óf er moeilijkheden waren en of we die zelf niet zouden kunnen overwinnen. In de rustige verzekerdheid, dat zijn voorstel zou worden aanvaard, liet ds. Van Schelven de storm over zich heengaan. En op hetzelfde ogenblik, dat na anderhalf uur de presidentiale hamer de aanneming van het voorstel bezegelde, opende zich een zijdeurtje en traden drie leden van de synodale commissie binnen.

Schokkende taferelen hebben we toen beleefd. Het leek wel, of er een lijstje ernstig verdachten, half verdachten, en dominees, van wie men niet wist of men hom of kuit aan hen had, bestond, dat afgewerkt moest worden. Ook was er een predikant, die tot zijn eigen verwondering in het bankje der aangeklaagden werd getrokken. Ds W. E. van Duin, nog niet zolang in Haarlemmermeer-Oostzijde werkzaam, was voor zichzelf met de uitspaken van Assen niet in het reine. Hij hoopte op nader licht en begaf zich daartoe naar een genabuurde collega, een fervent voorstander van Assen. Hij verzeele in het hol van de leeuw. Want die collega gaf onmiddellijk een seintje aan de Kerkeraad van Oostzijde; deze kwam onmiddellijk zonder voorkennis en in afwezigheid van de praeses bijeen; en bot legde hij aan zijn dominee een aantal vragen ter beantwoording voor. Toen liep het van kwaad tot erger. De arme dominee, totaal overbluft door deze gang van zaken, raakte al meer verstrikt. Hij werd er overspannen van. Hij wilde rust hebben. Maar de broeders gunden hem die rust niet.

Op een vergadering van de Classis deelde een van zijn ouderlingen, een potige hereboer mee, dat hij geen toegang in de pastorie kreeg. Hij had toen eenvoudig de deur ingetrapt. Dat was geen huisvredebreuk, want de pastorie behoorde aan de gemeente! En nog zie ik mijn buurman aan de classicale tafel voor me, een gemoedelijke man, die doordat hij in het buitenland had gewerkt, met de toestanden hier niet zo op de hoogte was, maar werkelijk niet aan de zijde van Geelkerken stond. Hij smeet zijn potlood over de vloer en riep: je zou hier waarachtig Geelkerkiaan worden! Een ander zei: wie twijfelt er nog aan het bestaan van de slang? Het dier kruipt hier onder ons rond!

Daarop volgden de procedures. Ds van den Brink van Zandvoort, een voorganger van onge-

repte gereformeerde belijdenis, uit het ambt ontzet. De reeds gebroken ds Van Duin onwaardig om langer het ambt te bekleden. En toen het beëindigd was, alsof het nog niet vreselijk genoeg was, drong een der predikanten er op aan, dat nu de stemmers tegen de afzettingen aan de tand gevoeld zouden worden. Professor dr H. H. Kuyper, die op een der vergaderingen een college had gegeven van het Kerkrecht, stak daar evenwel een stokje voor.

Waarom ik dit brokje historie oprakel?

In de eerste plaats mag uit het verleden niet verloren gaan, wat nu niet met zoveel woorden in officiële Acta is vastgelegd. Men kan niets geheel losmaken uit de atmosfeer, die in conflictsituaties haar invloed gelden doet.

Ten tweede is het goed, er nog eens op te wijzen, welk een ellende kerkelijke twisten, die tot het uiterste gedreven worden, met zich meeslepen. De uitgestoten ds Van Duin heb ik een paar weken in huis gehad. Alleen dit al deed de verdenking weer rijzen. Hij vond zijn einde in een inrichting voor geesteszieken. Ds Van den Brink is een vereenzaamd man geworden. In een straat, die op de Brink in Hilversum uitmondt, zag ik hem wel eens voor het raam van zijn eenvoudige woning zitten lezen. Ik durfde van schaamte haast niet naar hem te kijken. Ik sloop er bedeesd langs.

Het is goed dat ds Boerkoel deze dingen in herinnering houdt.

Er zijn in het conflict-dr Geelkerken inderdaad schandelijke dingen geschied. Dingen die mee het ergste zijn van wat in de kerk van Christus geschieden kan.

Zo werd maar even het reeds jaren gepredikte en gehandhaafde kerkrecht veranderd! Niet door de K.O. te veranderen. Neen terwille en ten tijde van het proces! Wat een paar jaar tevoren nog als heilige eis van „ons kostelijke Geref. Kerkrecht” was verdedigd werd zonder meer overboord gesmeten. En de synoden en classes schorsten er op los!

En dan het onrecht in de schorsingen zelf.

Ik ben met wat ds Boerkoel vertelde grondig in aanraking gekomen.

Toen ik in Haarlem predikant was kwam, dank zij de bemoeiingen van de dappere en rechtvaardige dr Wiersma, een voorstel op de classis om het vonnis van ds Van den Brink te herzien.

Ik werd in de commissie benoemd die de zaak moest voorbereiden. Ik heb ds Van den Brink niet alleen gezien maar ook gesproken. Urenlang. Een gebroken man. Kapot tengevolge van de kerkelijke ongerechtigheden. Ik heb in die dagen aan Prof. Greijdanus de stukken van zijn vonnis opgestuurd ter verificatie van mijn eigen oordeel. Hij achtte het vonnis door en door onrechtvaardig! Omdat de schuld niet duidelijk uit de Schrift was aangetoond. De classis wilde tenslotte eerherstel. Maar in de „hogere” vergaderingen ging het weer mis. Ik heb toen gemerkt dat het ontzaglijk moeilijk is om een kerkelijke vergadering er toe te krijgen duidelijk gebleken onrecht te erkennen. Terwijl dat juist in een kerk het makkelijkst moest gaan!

Het was een huiveringwekkend ding heel de gang van zaken met die kerkelijke procedures als opnieuw te doorleven.

Wat een hardheid, wat een meedogenloosheid, wat een volstrekt gebrek aan zoekende, winnende liefde. Zonder aarzeling, kil en hardvochtig werden de vonnissen uitgesproken en voltrokken.

En er kwam een psalm en een gebed na!

Ze moeten God als een vloek in de oren geklonken hebben.

Ds Brussaard die alle brochures van dr Geelkerken samen met hem had opgesteld en werkelijk eensgestes met hem was bleef in de classis Haarlem onaangetast. Maar een stakker als ds Van Duin werd slachtoffer en is door de kerk voor altijd geestelijk kapot gemaakt. En de gereformeerde Van den Brink die geen blad voor de mond nam en onrecht onrecht noemde ging voor de bijl. Ds Buskes schreef eens dat in de dagen toen zijn kerkelijk proces hangende was geen enkele van zijn classikale collega's — er waren studiegenoten bij — hem hadden opgezocht! En dan maar praten over gemeenschap der heiligen enz. enz.!

Er zal wel publiek voor zijn bekering gebeden zijn — maar hem opzoeken deed men niet.

En na 1926 kwam 1944.

Toen zijn dezelfde afschuwelijke dingen opnieuw geschied.

Toen hebben wij „de klauw van het beest” gevoeld.

Toen openbaarde zich opnieuw die in de kerk van Christus zo onbegrijpelijke, huiveringwekkende, meedogenloze hardheid die broeders loslaat en wegjaagt uit het ambt en zelfs uit de kerk.

En hoe is het thans bij ons?

Heerst bij ons de geest van Christus?

Is er bij ons de zelfverloochende liefde die vasthoudt, vergeven wil en niets anders wil dan behouden?

Als bij ons iets zou gebeuren van wat 1926 en 1944 tot zwarte jaren maakte zou dat veel erger zijn dan wat toen geschiedde.

Want wij hebben grote woorden gesproken over die jaren.

En aan ons is veel gegeven.
Daarom zal van ons zoveel te meer worden geëist.

C. V.

KERKNIEUWS

Ds J. Meijer van Oldehove zal D.V. 1 nov. a.s. met emeritaat gaan. Hij hoopt zich te vestigen in 't Harde (Geld.).

Bevestiging en Intree. Na bevestiging te zijn door Prof. C. Veenhof deed ds D. J. van Stelten zijn intree in de Geref. Kerk. De bevestiging koos tot tekst van zijn preek 2 Cor. 5 : 18-21. Ds Van Stelten preekte over Zach. 4.

Ds Kurpershoek. Ds Kurpershoek zal D.V. 14 nov. 1963 des avonds half elf van Schiphol vertrekken naar het Zendingsterrein Nqutu in Zuid-Afrika.

I.v.m. dit vertrek wordt op 11 nov. afscheid van hem en zijn gezin genomen door de Kerk van Haarlem en de steun biedende kerken uit de provincie Noord-Holland in een gemeenschappelijke bijeenkomst, te houden in de Ned. Herv. Kerk, Velsersstraat, Haarlem, aanvang des avonds acht uur.

Ds J. J. de Vries van Bergentheim heeft na ziekte van vier maanden j.l. zondag weer mogen preken.

Onze Legerpredikanten. De deputaten van de Geref. Kerken voor de geestelijke verzorging van de militairen hielden hun vergadering en publiceerden daarvan het volgende verslag:

De voorzitter, ds J. v. d. Haar, opent de vergadering; leest Lucas 12 : 35-40 en gaat voor in gebed.

Aanwezig zijn de broeders: luit-kol. J. Flink, Ds J. v. d. Haar, Ds J. M. Kroes de heren K. Pesman en A. J. Oly.

Maj. Huizinga is — wegens a.s. verblijf in La Courtine — afwezig met kennisgeving.

Het agendum en de notulen der vergadering van 24 juni j.l. worden vastgesteld.

Bespreking resultaten van de wervingsactie voor a.s. res.-legerpredikanten.

Sedert de laatst gehouden vergadering werden 42 predikanten namens deputaten aangeschreven met als resultaat dat 18 predikanten tot nu toe geen antwoord werd ontvangen; door 16 predikanten afwijzend werd geantwoord;

6 predikanten verklaarden zich in beginsel wel bereid maar menen voorlopig een verzoek om indiensttreding nog niet in overweging te kunnen nemen;

terwijl 2 predikanten zich in beginsel bereid verklaarden om, behoudens bewilliging van hun kerkeraad, het volgend jaar zich te doen voordragen bij de Overheid.

Deputaten spreken hun voldoening er over uit dat van twee predikanten dit gunstig antwoord werd ontvangen; maar daarnaast spreken ze hun teleurstelling uit over het overigens zeer povere resultaat; uit 16 predikanten wel een antwoord, maar negatief; en van 18 predikanten in het geheel geen antwoord.

Deputaten vragen zich af of men in onze kerken wel voldoende is doordrongen van het belang van en de behoefte aan predikanten onzer kerken om het Evangelie te dienen in onze strijdkrachten.

Deze bezorgdheid wordt niet alleen bij deputaten gevonden; uit verschillende brieven van en gesprekken met leden onzer kerken in militaire dienst, blijkt dat ook onder hen meermalen bevreesdheid, zo niet teleurstelling wordt uitgesproken over het feit dat, vooral dit laatste jaar, het aantal res.-legerpredikanten onzer kerken met geen enkele werd aangevuld.

Deputaten zouden niet graag zien dat mede door gebrek aan medewerking onzer kerken, de zaak van de geestelijke verzorging in de strijdkrachten steeds meer in een noodtoestand zou geraken.

Een steeds slinkend aantal nieuwe res.-legerpredikanten, ook uit onze kerken, tegenover toenemende invloed van bewegingen als het Humanistisch Verbond en het Pacifisme, doet een geestelijke noodtoestand ontstaan die ook voor onze mannen en zonen in de strijdkrachten ernstige gevolgen zal hebben; ze komen te verkeren in een geestelijk klimaat dat hoe langer hoe meer vervreemdt van de getrouwe dienst aan des Heren Woord.

Naast het voortreffelijke werk dat de C.C.G.G. en de Garnizoenskerken zelf meermalen in grote trouw nu reeds jaren wordt verricht, zijn deputaten van oordeel dat het niet verantwoord zou zijn wanneer er in onze kerken verslapping zou optreden tegenover de mogelijkheid, welke de Hoge Overheid haar biedt, om als Gereformeerde Kerken regelmatig

enige van haar dienaren beschikbaar te stellen voor de arbeid van res.-legerpredikant.

Overeenkomstig de door de G. Synode van Assen 1961 aan hen gegeven opdracht besluiten deputaten diligent te blijven en, naar aanleiding van de resultaten der wervings-actie het contact met verschillende predikanten en hun resp. kerkeraden voort te zetten.

Vervolgens wordt de bespreking van een concept-advies aan de eerstvolgende Generale Synode over de vraag of het aanvaardbaar is dat de predikanten ten behoeve van de geestelijke verzorging van militairen de dienst in eigen gemeente voor onbepaalde tijd verlaten, en zo ja, hoe hun positie dan geregeld behoort te worden voortgezet.

Aangezien het in deze vergadering tot een afronding dezer bespreking nog niet kon komen, wordt besloten de eerstvolgende vergadering op D.V. 7 oktober a.s. te stellen in de hoop dan tot een definitieve vaststelling van het gevraagde advies te kunnen komen.

Nadat de penningmeester, br. Flink, over de stand van de kas heeft gerapporteerd, gaat deze voor in dankgebed, en sluit de voorzitter de vergadering.

ADRESSEN:

Culemborg, adres kerk: C. Roth, Otto van Reesweg 29, Culemborg; **IJmuiden**: adres kerk: R. Jongkees, Audromedastraat 39, IJmuiden (02550-8883); **Souburg-Vlissingen**, adres kerk: Ir H. Wieringa, Bakkerdorpslaan 2, Vlissingen; diakonie: L. Smit Vlissingestr. 187, Koudekerke.

MALLORCA

Naar aanleiding van het artikel over de situatie op Mallorca in „Opbouw” van 13 september j.l. mocht ik de volgende giften ontvangen voor de kerkbouw in Palma:

I K te H f 2.—; J E W te A f 5.—; J v R te S f 2.50; S K te S f 2.50; C v d S te Z f 10.—; J W L te L f 5.—; J M M te H f 5.—; A P M te Z f 25.—; P de V te E f 5.—; Fa v O te W f 100.—; J K te L f 2.50; Mevr R B S te G f 2.50; Mej G B te L f 2.50; Ir J M te E f 10.—; W B te Z f 10.—

Een lid van een N.C.R.V.-reisgroep naar Majorca was zo vriendelijk de door mij ontvangen gelden persoonlijk aan Ds Capo te overhandigen en gisteren ontving ik een schrijven van hem, waarin hij de goede ontvangst meldde en mij verzocht alle gevers heel hartelijk te danken, mede namens de kleine gemeente in Palma. Emmeloord. G. J. Oonk.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

KORT VERSLAG

van de vergadering van de curatoren der Theologische Hogeschool te Kampen, in het gebouw dier School op 24 oktober '63.

- Met alle curatoren waren van de hoogleraren de professoren J. Kamphuis en H. J. Schilder aanwezig.
- De president opende de vergadering met de lezing van Joh. 16 : 5-15 en gebed.
- De notulen, der vergadering van 19 september 1963 werden gelezen en vastgesteld.
- Bij het agendumpunt „zaken uit de notulen” deed de pro-rector enige mededelingen over 1) de in verband met de ziekte van prof. dr H. J. Jager getroffen regeling voor de tentamina; 2) het beraad van de senaat over de eisen van toelating tot de Hogeschool in verband met de nieuwe „Wet op het Wetenschappelijk Onderwijs”, (zie Kort Verslag 19.9.'63 sub 7 d). Daar nog niet alle nodige inlichtingen zijn binnengekomen kon nog geen beslissing worden genomen.
- Ingekomen stukken:
 - Van de senaat de voorlopige series 1963-1964, welke werd goedgekeurd.
 - Van het dames-comité „Bibliotheekfonds” dat het bereid is f 250.— te geven voor de uitgave van een boek over de „Afscheiding te Groningen”. Voor kennisgeving aangenomen.
 - Brief van vermissing van een kerkboekje uit één van de voor de Schooldag gebruikte gebouwen; getracht zal worden dit boekje op te sporen.
 - Mededeling van het voorgenomen huwelijk van J. P. de Vries en mej. A. Jongeling; zal door de secretaris beantwoord worden.
- De ter vorige vergadering aangevangen bespreking van het rapport der commissie inzake de verdere organisatie van de bibliotheek (zie Kort Verslag 19.9.'61 sub 8) werd voortgezet; Zij werd door de middagpauze onderbroken. Aan het moderamen werd verzocht om samen met de secretaris van de senaat een aanvang te maken met de uitvoering van de eerst nodige voorzieningen, waartoe werd besloten.
- De aanwezige hoogleraren verlieten de vergadering. Een van een der Kerkeraden ingekomen brief over publicaties werd in bespreking genomen. Een antwoord werd vastgesteld.

8. Na dankzegging bij monde van ds. J. Hettinga sloot de president de vergadering.

Voor de curatoren,
J. van Bruggen, h.t. assessor.

NAAR EEN EIGEN TEHUIS

Een vluchteling

Els is veertien jaar oud. Zij heeft de nacht in de cel van een politiebureau doorgebracht. 's Avonds om elf uur werd zij door de politie van haar bed gehaald.

„Zij is dan zeker wel een slecht meisje”?

vraagt misschien iemand.

Spreek zo niet.

Zij wordt verscheurd van verdriet. Toen zij nog thuis was ontving ze weinig liefde van haar ouders. Het werd allemaal zo erg, dat de rechter moest besluiten Els van haar ouders te scheiden. Omdat haar lichamelijke verzorging veel te wensen overliet moest zij naar een meisjeste-huis. Els voelde zich diep ongelukkig. Langzaam maar zeker krijgt het verlangen naar haar broertjes en zusjes haar te pakken.

Wat doet zij? Zij vlucht; zij gaat naar huis. Naar huis, dat echter **geen thuis** is. Els kan en mag er niet blijven. In het meisjestehuis is er geen plaats meer voor haar. Een oplossing is niet direct te vinden. Spoedig zal het zondag zijn. Wie helpt haar?

De kerk heeft geen tehuis. Zij kan haar niet helpen.

Wij staan met lege handen.

Een vluchtelingetje.... de gemeenschap?... geen plaats!

Veel telefoneren....

In een andere kring vindt zij **tijdelijk onderdak**.

Wij brengen haar....

dikke tranen....

een ontredderde meisjesziel.

Geen plaats....?

Nog niet.

Hoelang nog?

Zijn wij klaar als de bouwvergunning er is?

Dit is een dringende vraag!

Wij zijn dankbaar, dat er nog steeds giften binnenkomen. Van de kerken wordt echter nog af en toe een bijdrage ontvangen. Over de afgelopen veertien dagen was het weer minder dan over de vorige periode.

Veel gehoorde klacht: de Overheid ontnemt ons de verzorging van de behoeftige broeders en zusters.

Els heeft geen thuis! Andere kinderen evenmin!

Gij en wij mogen hen, móeten hen, een tehuis geven!

Laat de herbergzaamheid groot zijn!

Hoe U dit kunt doen?

Door het financieel mogelijk te maken!

Ontvangen werd:

leerlingen Geref. Kweekschool Groningen f 29,38 (schooldagtocht); schooldagbezoekers Amstelveen f 23,20; Cornelis Wilhelmus f 10.—; Wolter Gijsbert f 5.— (beiden broertjes van Sybren Foekes); mej. W. J. v. R. f 50.—; mej. S. S. f 50.—; mej. A. A. B. f 25.—; N. N. f 5.—; mevr. A. de B.-G. (via ds. Goedhart te Drachten) f 5.—; „Wij zijn onderdak — nu „zij” nog” f 2,50; N. E. E. T. f 10.—; gouden bruiloft v. d. M. f 25.—

Vele stenen in het huis voor het tehuis van vele kinderen, die niet bij de ouders thuis kunnen zijn!

Zij verwachten er nog heel veel!

Verantwoording:

Ontvangen van 7-10 tot 21-10-1963:	
van kerken	f 902,98
van particulieren	„ 572,45
Totaal:	f 1.475,43

Bijdragen kunnen worden gestort op postrekening nr. 52325 t.n.v. Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Beatrixlaan 37, Ede.

BEKNOPT COMMENTAAR OP DE BIJBEL IN DE NIEUWE VERTALING

Zie de boekbespreking in het nummer van 18 okt. j.l. door Prof. C. Veenhof.

Betaling desgewenst in drie termijnen.

F. DAM. BOEKHANDEL EN ANTIQUARIAAT.
Telefoon 05115 - 534 — Buitenpost.

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

★

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk